Kniha: Tyrolské elegie (K. H. Borovský)

Předmět: Český jazyk – rozbor díla

Přidal(a): UniqueCorn, Majdi

Karel Havlíček Borovský

- po studiích na gymnáziu vstoupil do kněžského semináře – ze školy bal vyloučen
- působil jako vychovatel v Rusku
- jeho zkušenosti byly v rozporu s ideálními představami v Rusku
- na základě své činnosti byl zatčen a deportován do Brixenu
- krátce po návratu do Čech umírá na TBC
- říkal otevřeně co si myslí – lidem se to nelíbilo.

Další díla:

- Slovan
- Křest svatého Vladimíra
- Národní noviny
- Obrazy z Rus

Literárně historický kontext

- 3. etapa národního obrození – 30. – 50. léta 19. století, vrchol romantismu, počátek realismu
- hlavním úkolem literatury byla výchova k vlastenectví (Národní obrození)
- Revoluční vystoupení českého národa v roce 1848 – potlačení – účastníci uvěznění,

vyhnáni, nebo se raději začali věnovat vědě.

Další spisovatelé:

- Karel Jaromír Erben – Kytice
- Karel Hynek Mácha – Máj
- Božena Němcová – Babička
- Viktor Hugo – Chrám matky boží v Paříži
- Josef Kajetán Tyl – Strakonický dudák aneb Hony divých žen

Rozbor díla: Tyrolské elegie

Základní charakteristika:

- **Literární druh:** lyriko-epika (veršovaná skladba, která má děj)
- **Literární forma:** veršovaná
- **Literární žánr díla:** satirická báseň (patrné prvky lidové slovesnosti)

Poznámka: elegie = žalozpěv – skladba však není žalozpěvem

Elegie: žalozpěv, pohřební píseň, útvar antické poezie, lyrická báseň, jejímž námětem je smutek nad smrtí blízké osoby, žal nad ztracenou láskou, nad ztraceným mládím, domovem… v antice byla považována za vrchol poezie, využil ji i Kollár ve sb. Slávy dcera, kde naříká nad ztrátou slovanských území. KHB ale porušuje náročné metrum a nedodržuje ani tragický tón. Odkazuje k Ovidiovým Žalozpěvům, které také vznikly za vyhnanství básníka, který se znelíbil císaři

Téma a motiv díla, hlavní myšlenka díla:

Jedná se autobiografickou skladbu, která zpětně popisuje negativní zážitky zatknutí Karla

Havlíčka Borovského v Čechách a jeho deportace do tyrolského Brixenu, jeho odloučení od rodiny i celých Čech a českého národa. Hlavní myšlenkou díla je zesměšnit tehdejší vládu v Rakousku-Uhersku, Bachův absolutismus, systém státní policie i cenzuru. Havlíček Borovský poukazuje na nefunkčnost a neschopnost celého vládního aparátu, což chce dokázat na průběhu celé procesu od jeho zatčení po příjezd do Brixenu. Hlavním motivem je upřímná a otevřená kritika tehdejších poměrů v českých zemích i celém Rakousku-Uhersku, tedy stejná témata, která ho dostala do samotné konfinace v Brixenu. Karel Havlíček Borovský si je vědom, že doporučení o jeho deportaci vydal osobně Alexander Bach a ve svém díle ho přímo zmiňuje.

V díle se objevují komické prvky, které však mají tragický podtext. Nacházíme zejména politické motivy, motiv osudu jedince, který přímo ovlivňuje osud celého národa, motivy vlastenectví, a naopak nadvlády cizího národa, vůle se vzepřít, a naopak nemožnosti a strachu se svému osudu postavit nebo odloučení od rodiny a vliv událostí na osobní život autora.

Námět:

- Ostrá útočná kritika rakouské vlády a policie
- Nesvoboda v době bachovského absolutismu
- Autobiografické rysy

Kompozice:

- Úvod tvoří verš méně známé lidové písně z Chrudimska (*Sviť měsíčku, polehoučku*….)
- Veršovaný text je členěn na jednotlivé verše, které se sdružují do rýmů a slok o čtyřech verších. Strofy následně tvoří jednotlivé zpěvy označené římskými číslicemi.
- Celkem je dílo členěno do 9 zpěvů. Nejkratší zpěv obsahuje 3 strofy (I., IX.) a nejdelší obsahuje 18 strof (VIII.), průměrná délka jednoho zpěvu je 5–6 strof. Rýmové schéma textu je abca, jedná se tedy o rým přerývaný.
- Dílo je psáno retrospektivně o událostech minulých, ty jsou však za sebou chronologicky seřazeny. Dílo popisuje uceleně přesun z Německého Brodu do Brixenu, součástí je také příhoda z cesty, kde autor dokazuje zbabělost a neschopnost celého úřednického a policejního aparátu (VIII. zpěv).
- Dílo je psáno v ich-formě a autor do děje přímo zasahuje, je jeho součástí.

Verš:

- **Prvky LS**: výrazný rým a rytmus (trochej); celý příběh vypráví měsíci, který se stal jediným společníkem na jeho cestě (parodoval lid. píseň)

Jazyk a styl:

- Jazyk díla je spíše hovorový (oktrojírka, pupek, nekvík, cigára) až nespisovný (policajtů, dobrýtro, outraty, spat, ouřad, prej) a skladba opravdu připomíná spíše mluvenou formu. V textu nacházíme archaismy (zejména v rovině gramatických jevů: jsemť, onikání – vstávají, pane redaktor, nelekají se) a historismy i knižní slova (žandarm, rozmar, tuze). Často se vyskytují slova citově zabarvená (měsíčku, polehoučku, grobián). V textu také nacházíme slova přejatá z němčiny, cizojazyčná pojmenování a slovní spojení (diškutýrovat, žandarm, postillonů, ekypáž, krágle, treu und bieden, habeas corpus).
- Celý text je silně satirický a autor hojně používá ironii (po svých těžkých prácech, pan Bach je líbá), místy až sarkasmus (ach ty vládo, převrácená vládo). Tragické události jsou podávány se značnou nadsázkou, jsou odlehčovány a popisovány s vtipem a prvky komedie. Často se vyjadřuje v metaforách (jsemť z kraje muzikantů, na pozoun jsem hrál, na třetí šlo, mnoho smradu po té oktrojírce) a používá epiteta pro ozvláštnění a zatraktivnění textu (holé nezdraví, hustý mrak, šťastné dobrýtro, hořká chvílinka), dále přirovnání (tam mne vábil jak Siréna) a vyskytují se i biblické náměty (Jonáš, Siréna, Léthé). Užívá inverzi pro dosažení rýmu (čerstvej než cár ruský přijel k poctě).
- Ve skladbě se autor obrací na měsíček, hovoříme tedy o apostrofě. Autor v podstatě měsíčku vypráví svůj příběh, i když ve skutečnosti je text určen všem českým občanům a vlastencům. Havlíček Borovský jim tak chce osvětlit skutečný průběh a důvody jeho deportace do Brixenu.

Umělecké prostředky:

- ironie – *Od všech z Vídně pozdravení, pan Bach je líbá, jsou-li prej zdráv, a tuhleto psaní po nás posílá*
- sarkasmus – *Bach mi píše jako doktor, že mi nesvědčí v Čechách zdraví, že prej potřebuju změnu prostředí*
- personifikace –*Sviť, měsíčku, polehoučku, skrz ten hustý mrak, jakpak se ti Brixen líbí?*

–Neškareď se tak! Nepospíchej, pozastav se, nechoď ještě spat: abych s tebou jen chvílinku mohl diškutýrovat.

- přirovnání – *Hloupost mezi národy je bezedná jak drška armády.*

Hlavní postavy:

- ***vypravěč:***
  - Sám Karel Havlíček Borovský, dílem popisuje z velké části svoje autobiografické zážitky. Je to upřímný člověk, který byl svou deportací do Brixenu potrestán za svobodné vyjadřování svého názoru ve veřejných novinových příspěvcích. K tomu volil neotřelý jazyk a formu epigramů. Jeho záměrem bylo ostře kritizovat zaostalý státní aparát a svazující nadvládu cizího národa. Byl vyhraněný proti despotickému ministrovi vnitra Alexanderu Bachovi, odsuzoval jeho teror, který prováděl prostřednictvím vojáků a tajné policie a držel tak zkrátka ostatní národy v Rakouské monarchii. Mimoto kritizoval i církev za její zaostalost a pomáhání vladaři.
  - V díle se odráží autorova ironičnost, odvážnost, neohroženost a neotřelost, avšak i strach, stísnění, smutek, pocit křivdy a lítosti a přemáhání osobního smutku.
- ***policejní komisař Dedera:***
  - Skutečný policejní komisař, který měl i v realitě na starosti deportaci Karla Havlíčka Borovského do Brixenu. Původem Čech, František/Franz Dedera, byl českým národem odsuzován a nenáviděn, i když on sám se považoval za vlastence.
  - V Německém Brodě i po cestě do Brixenu s Havlíčkem Borovským rozmlouval a dával mu ,,mnoho moudrých rad". Patrně se bál, že by přišel o svoji práci, kdyby svůj úkol, dopravit Havlíčka Borovského do Brixenu, nesplnil, a tak Havlíčka Borovského přemluvil, aby do Brixenu odjel. Z díla však vyznívá, že Havlíček Borovský většinu svojí kritiky nesměřuje na policejního komisaře a ani jej nepovažuje za zrádce vlasti.
- ***rakouští četníci/strážníci/žandarmové:***
  - Objekt kritiky Havlíčka Borovského, jsou zbabělí, což můžeme pozorovat například při splašení koní, kdy celá stráž z kočáru vyskáče. Podle Havlíčka Borovského nejsou fungujícím aparátem, který je ostudou monarchie a terčem posměchu.
- ***Bach:***
  - Tehdejší ministr vnitra Rakouska-Uherska, despotický vládce, který vládne za pomoci vojáků, tajné policie, cenzury a posíláním nepohodlných občanů do deportace. Právě jeho Karel Havlíček Borovský spolu s celým vládním systémem

nejvíce odsuzuje a snaží se rozšířit mezi obyvatelstvo jeho neblahý obraz. To se Alexanderovi Bachovi přirozeně vůbec nelíbí.

- ***rodina Havlíčka Borovského:***
  - Milující a milovaná rodina – matka, sestra, žena Julie a dcerka Zdenička. Když Havlíček Borovský opouští domov, žalostně se s nimi loučí stejně jako ony s ním.
  - Žena s dcerou za ním po čase přijely do Brixenu, kde společně nějakou dobu žili.

Místo a doba děje:

- 19. století, Habsburská monarchie – Německý Brod, kde byl zatčen a následná cesta do Brixenu.
- Dílo řadíme do autorovy současnosti, respektive blízké minulosti, protože se jedná o dílo autobiografické. Deportace Havlíčka Borovského se uskutečnila v prosinci roku 1851, přesně dne 16. 12. 1851 kolem třetí hodiny ranní přišel policejní komisař Franz Dedera do jeho bytu a společně s několika rakouskými strážníky jej dopravil až do Brixenu.
- Dějištěm děje je konkrétně byt Havlíčka Borovského v Německém Brodě, kočár, ve kterém Havlíček Borovský absolvoval přesun z domova do Brixenu, jednotlivé zastávky na cestě do deportace a Brixen samotný. Příjezdem do Brixenu dílo končí.

Děj (obsah):

Dílo uvádí motiv měsíce, na který se autor obrací ve svém vyprávění a který zároveň plní lyrickou funkci v celé básni. Autor se ve vyhnanství v Brixenu cítí osamělý, a tak se obrací právě na měsíc, který naslouchá jeho trápení a všem jeho pocitů. Autor se tím v podstatě obrací do sebe sama a vede skrz měsíc vlastní vnitřní monolog.

Dozvídáme se důvod deportace Havlíčka Borovského. Autor nám přeneseně sděluje, že se rakouské vládě nelíbilo, když byl slyšet jeho opoziční a kritický názor, a proto se rozhodli znemožnit mu veřejné působení a zároveň ovlivňování rakouských obyvatel jeho deportací do odlehlého Tyrolska.

V brzkých ranních hodinách přichází do bytu Havlíčka Borovského policejní komisař Franz Dedera, který mu předává dopis od tehdejšího rakouského ministra vnitra Alexandra Bacha, pojednávající o nařízení jeho deportace do tyrolského Brixenu.

Karel Havlíček Borovský se tedy se smutkem a slzami v očích loučí se svojí matkou, sestrou, ženou Julií a dcerkou Zdeničkou a odjíždí s rakouskými strážníky.

Projíždějí přes Jihlavu, Brno a Špilberk, Linc, Kufstein, Budějovice, Reichenhall, Waidring až do Brixenu.

Když se blíží z Reichenhalu do Waidringu, splaší se jim koně a všichni policejní strážníci vyskákají z kočáru ven, jen Havlíček Borovský zůstává klidně ve voze a v pořádku dojede až do hostince ve městě, kde na strážníky počká. Tato epizoda se stala opět terčem kritiky Havlíčka Borovského a podnětem k dalšímu zesměšnění rakouského strážnického aparátu.

V závěru díla autor uvádí, že ho v Brixenu ,,dvojhlavý orel drží v klepetech", což jednoznačně popisuje jeho pocity svázanosti a bezmocnosti nad rakouskou vládou.

Úryvek:

Ach ty světe, obrácený světe,
Vzhůru nohami ve škarpě leží stráž
Ale s panem delikventem samým kluše ekipáž

Ach ty vládo převrácená vládo
Národy na šňůrce vodit chceš, ale čtyřmi koňmi na opratích
Vládnout nemůžeš!

Rozbory úryvků k procvičování najdete zde:

- Rozbor úryvku 1
- Rozbor úryvku 2

Vlastní hodnocení:

Skladba se mi líbila, oslovil mě styl a satirická forma, kterou autor pro kritiku zvolil. Příběh mi

pomohl k pochopení historického kontextu a prohloubil mé znalosti, protože jsem se kromě beletristického díla věnovala také historickým a faktickým článkům. Rozšířila jsem si slovní zásobu některými výrazy z němčiny i latiny. Obdivovala jsem také všechna obrazná pojmenování, která jsou v textu obsažena a podněcují tak čtenáře k zamyšlení nad každým veršem. Dílo se četlo velmi pěkně a oslovilo mě dokonce i to, že bylo napsáno hovorovou až nespisovnou češtinou. Příběh mě utvrdil v mnoha faktických informacích o autorovi i o jeho vlasteneckém cítění. Do díla je krásně propsaná autorova osobnost, charakter i momentální pocity, což tvoří dílo velmi autentickým obrazem minulých událostí.

I když dílo pojednává o smutné a pro autora jistě velmi tísnivé události, přesto ve mně díky své satirické formě nezanechalo příliš negativní dojmy.

Celkově dílo hodnotím velmi kladně a považuji jeho přečtení za nezbytné pro hlubší pochopení historických faktů a životního osudu Karla Havlíčka Borovského.